

**אבחון הפרעות קשב ובעיות
פסיכיאטריות דומות ונלוות:
חלקו של המורה
וחלקו של הרופא**

**פרופ' דורון גוטהלף
מנהל היחידה לפסיכיאטריה של הילד
ביה"ח לילדים אדמונד ולילי ספרא
המרכז הרפואי שיבא**

בית חם

"בית חם", פרויקט עיצובה המחודש של המרפאה הפסיכיאטרית לילד ולמתבגר בבית החולים תל השומר, מגלם חיבור בין אקדמיה, קהילה ותעשייה, כמו גם בין רוח התנדבות, כישורים מקצועיים, וערכי תרומה ונתינה. התוצאה מחממת את העין ואת הלב

צילום: איחמר אהרוני

הכניסה לחדר האמון

חדר תמיכה לסימולטני תהליך

"בית חם", פרויקט עיצובה מחודש של המרפאה הפסיכיאטרית לילד ולמתבגר בבית חולים תל השומר, הוא מסוג הפרויקטים שאנך יש בהם כדי לחמם את הלב. מעבר לערכו האסתטי הליקטנסט הורעיוני שהנחה את תהליך העיצוב והגודל כ"בית חם", הוא נושא קמו ערך אנושי יקר בכל הקשור לאורח בו קדם עור וגידים. כמו גם בחיבור שהוא מייצג בין אקדמיה, קהילה ומסגור תעשייתי- עסקי. הפרויקט החל כמסלה סטודנטיואלית בקורס ניהול עיצוב הנכלל בלימודי תואר שני בעיצוב תעשייתי באקדמיה לאמנות ועיצוב בצלאל, ובמסגרתה נדרשו הסטודנטים לנכש אמטרסניה עסקית עבור גוף רפואי כלשהו בחירתם של הסטודנטים **מועד זרחי**, סוהר **כצור ואלניד אהרוני**, שמעלה כצורת, נפלה על המרפאה בתל השומר, והתחילך האקדמי, שהתנהל תוך שיתוף פעולה עם מנהל המרפאה, **פרופ' דורון נוטהלק**, כלי ביצוע של המצב הקיים, פעילות מחקר ולוגיסטית, נגיבוש אמטרסניה חדשה, שבמקרה זה ומטבע הדברים הייתה מוסדת עיצוב ונועדה להביא לשיפור רוחחת המשתמשים, מסוגלים וצוות מסמל כאחד.

שפוץ המרפאה
הפסיכיאטרית
לילדים ונוער בתל
השומר
פרויקט משותף עם
בית הספר בצלאל

המטלה הסטודנטיואלית שהושלמה כילה לחסתיים בנקודה זו, אך ארוז, בצרי ואהרזני שנשאבו לנושא בכל מאגרום החליטו להמשיך את התהליך באורח התנדבות, להחיל את ה"תוצר" האקדמי "בזמן אמת" לתרגמו הלכה למעשה בחלל המרפאה. "בית חם", הקונסטס העיצובי שטוו בהסתמך על האסטרונומיה, נועד לשדות לחלליה המיושנים ונעזרי הוחן הממוקמים במבנה וותיק חזות קוסמסה ומימסה- לעצבם תוך שילוב מאפיינים ביתיים המדגישים מסרים רגשיים חשדנים כייצבות, הגנה ושייכות, ניוחות והכלה, ובתוך כך מסמלית את התחושת הלחץ והחרדה שמתלוות בד"כ לביקור במרפאה.

הקונסטס תורגם לתכניות ביצוע נפרדות, ומפייטם אל האדריכלית שרון בר אור לצורך "החייצעות מקצועית קטנה".

השולל'שלו הדברים כסיפור מרגש שיעקוד נכונות ויצון טוב של חברות ואנשי מקצוע שגרתמו לטובת העניין, ובכלל זה ליזמי של אנשי מקצוע מסעם בית החולים. המרפאה המחודשת נחנכה לפני מספר שבועות, וחלל הממין נוסף הביתיות הנעימה שהתקבל בתום חודשי השיפוץ הוא קדחת למיזוי הטוב שיש בידי חיבור בין תעשייה, אקדמיה וחברה להביא כמו גם ליכולתיו של עולם העיצוב לשרת ערכים חברתיים, ויותר מכל להשיבותם הכה יקרה של רוח התנדבות וערכי נתינתן כן ירבו.

הביאה את בר אור לחבור אליהם כשותפת מלאה להחליך, להעמיד לרשותם את ניסיונה המקצועי ולהיותם למימוש המודיקט משל היה מודיקט פרטי לכל דבר המטופל במשרדה. אף בית החולים שיתף פעולה עם היוזמה הברוכה, הן בהקצאת סכום כסף, והן בכל הקשור להיכסים מעשיים כאישורים נדרשים וכיו"ב, אך עדיין חסרו לא מעט משאבים לממושה הרצוי.

המנייה הראשונה, מספרים כל המעורבים בתהליך, הייתה לחברת PARQUET TEAM, שתרמה את פרקט העץ העשוי המשמש לריצוף החלל, והיענותה המידית הייתה בבחינת סימן טוב לכאנת- ומכאן ואילך

בתמונות: עיצוב המיני ומתקדם

ממחלל חלל 07/2015

Parquet Team, pick up, מרלט, monkey business, מלחית מיצב מי הפרדון, HP, הרוץ פרקטורט, מתן לכרמן, כתו סלסטיק, studowatt, בית סיסטון, מימלה, ארוץ בן שמואל, סהור, סוסר עץ, שדות שני חי, באיתים, קוסמסה, דור קרמיקה, מיטו, pbleo, אליאטט צור, רוסטק, יאיר דרום, ארמן, שוחמת חוק-עד, שלום ברנד, יאיר דולית ארבוט, של שלמד, תומר סמסטה, יאיר סהר, גילום פרסום, יוסי אבהים- נגרות מיוחדת, חונית מנחוד, ביתא יולמסום בעימ, חלקק אפודת יולמסום, יולמסו אדואס בעימ, סורי שחוד יולמסום בעימ, לשאת דרום מנוד, עריר אהוד מרודי, תרה בתום אינפונינג, פרסום וביטוביץ, חשואל לבנת.

היחידה לפסיכיאטריה של הילד

ביה"ח אדמונד ולילי ספרא

מרכז רפואי שיבא

• המרפאה הפסיכיאטרית לילדים ונוער

מס. טלפון 03-5302663

– מרפאת חרדה

– מרפאה להדרכת הורים

– המרפאה לפסיכולוגיה רפואית

• מרפאת קשב ולמידה מס. טלפון: 03-5305398

• המרפאה לגנטיקה התנהגותית

• מעון יום טיפולי לילדי גן אוטיסטים בתפקוד גבוה

מחלקת אשפוז פסיכיאטרית לנוער

- קבלנו אישור לפתיחת 12 מיטות אשפוז פסיכיאטרי לנוער בגיל 12 עד 18 שנים
- המחלקה תהיה סגורה ואזורית
- מחלקת הנוער תפתח ב-2016

הסימנים של הפרעת קשב

1. מתקשים להתרכז מעבר למספר דקות
2. עושים טעויות שטותיות
3. "מרחפים", "מנותקים"
4. מתקשים להתארגן לבצע משימות
5. נמנעים ממטלות הדורשות מאמץ שכלי
6. עוברים ממשימה למשימה מבלי להשלים
7. מוסחים בקלות
8. נוטים לאבד חפצים
9. שכחנים

סימני היפראקטיביות

1. קמים ומסתובבים במצבים שמצופה שישבו
2. מזיזים רגליים, מתנדנדים בכסא
3. כל הזמן בתנועה – "על טורים"
4. אוהבים רק משחקים עם אקשן
5. מדברים בצורה מוגזמת וקשה להפסיקם מלדבר

סימני אימפולסיביות

6. קופצים עם תשובה עוד בטרם הושלמה השאלה
7. מתקשים לחכות לתורם
8. נכנסים למשחקים של אחרים ללא רשות
9. עושים דברים מסוכנים (רצים לכביש, סלטות)

תתי סוגים של ADHD לפי ה-DSM5

- ADHD- inattentive presentation

✓ 6 או יותר סימני קשב (במבוגרים 5 או יותר)

✓ 40% מכלל מקרי ADHD בילדים

- ADHD- hyperactive/impulsive presentation

✓ 6 או יותר סימני היפראקטיביות/אימפולסיביות

(במבוגרים 5 או יותר)

✓ 10% מכלל מקרי ADHD בילדים

- ADHD- combined presentation

✓ 6 או יותר סימני קשב וגם 6 או יותר סימני

היפראקטיביות/אימפולסיביות (במבוגרים 5 או יותר)

✓ 50% מכלל מקרי ADHD בילדים

שינויים בקריטריוני אבחון של ADHD ב-DSM5

- העלאת גיל המינימום להופעת הסימפטומים מגיל 7 שנים לגיל 12 שנים.
- שינוי תתי-הסוגים (ADHD subtypes) ל- ADHD specifiers
- הורדת הסף לאבחון ADHD ממינימום של 6 קריטריונים למינימום של 5 קריטריונים בבני 17 שנים ומעלה
- הוספת פירוט בתיאור הסימפטומים שיתאימו למגוון רחב יותר של גילאים
- הוספת תנאי בקריטריונים לקבלת פרטים מלפחות שני מקורות מידע (הורה ומורה או המבוגר ובת זוגו)

תהליך האבחון של ADHD

- אנמנזה מההורים ומורים
- בדיקת הילד
 - אבחנה מבדלת
 - אישוש אבחנת ADHD
 - אבחון הפרעות נלוות
- שימוש בבדיקות נלוות
 - אבחון ממוחשב (BRC, קונורס ממוחשב ועוד)

אבחנה מבדלת

- ליקוי בקשב ו/או היפראקטיביות ו/או אימפולסיביות הם סמפטומים שכיחים של הפרעות שכיחות אחרות:

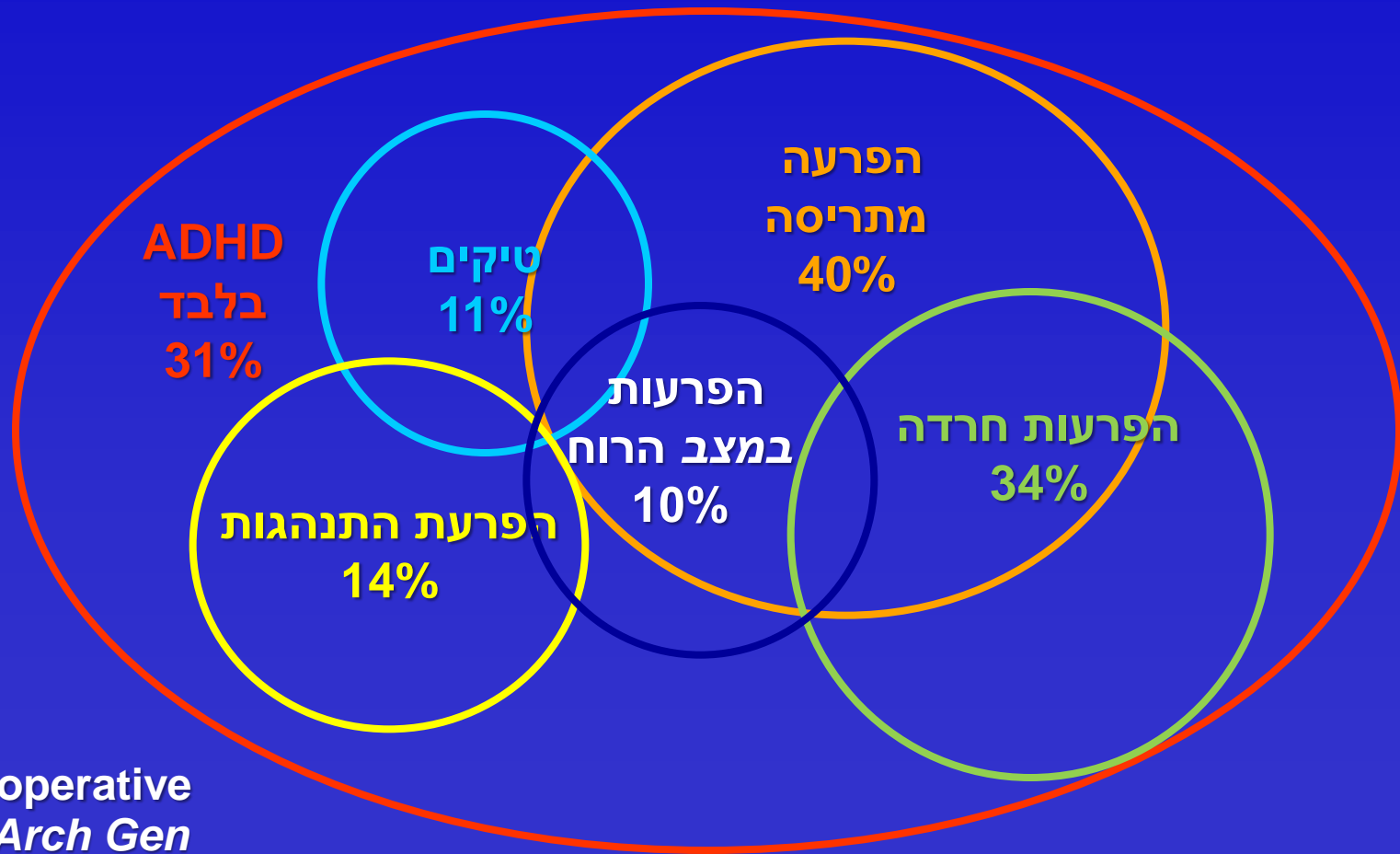
– הפרעות חרדה (חרדה מוכללת, חרדת פרידה)

– הפרעה כפייתית

– מצבים פסיכוטיים

– דיכאון

הפרעות פסיכיאטריות נלוות בילדים עם ADHD

ADHD RATING SCALE (ADHD-RS, DuPaul)

שם הילד: _____ הורה / מורה תאריך: _____

בכל אחת מהשורות מטה, מלא בבקשה X במקום המתאר בצורה מיטבית את התנהגות הילד בשישה החודשים האחרונים

לעיתים רחוקות או לעולם לא 0	לפעמים 1	לעיתים קרובות 2	תמיד או לעיתים קרובות מאוד 3	התנהגות	
			X	מתקשה להתרכז בפרטים או טועה כתוצאה מחוסר תשומת-לב בשעורי הבית, עבודה או פעילות אחרת	קשיי קשב
		X		מתקשה להתרכז בפעולות או במשחק הדורשים ריכוז ממושך	
	X			האם יש רושם שאינו מקשיב כאשר מדברים אליו ישירות	
X				אינו עוקב אחר הוראות, ומתקשה לסיים פעילות בבי"ס או מטלות אחרות	
		X		מתקשה בארגון משימות או פעילויות	
		X		נמנע, אינו מעוניין או משתתף בעל כורחו במשימות הדורשות מאמץ שכלי ממושך (לדוגמא שיעורי-בית)	
			X	מאבד חפצים הדרושים לביצוע מטלה או פעילות (לדוגמא כלי-כתיבה, ספרים, צעצועים וכד')	
			X	מוסח בקלות על ידי גורמים חיצוניים	
			X	שוכח או מפוזר בפעילויות יום יומיות	
1	1	3	4	סיכום בעבור קשיי קשב	

ADHD RATING SCALE (ADHD-RS, DuPaul)

בכל אחת מהשורות מטה, מלא בבקשה X במקום המתאר בצורה מיטבית את התנהגות הילד בשישה החודשים האחרונים

לעיתים רחוקות או לעולם לא 0	לפעמים 1	לעיתים קרובות 2	תמיד או לעיתים קרובות מאוד 3	התנהגות	
			X	מניע ידיו או רגליו באופן מוגזם על הכסא	אימפולסיביות
X				קם ממקומו במצבים בהם מצופה ממנו להתמיד לשבת (לדוגמא בארוחה)	פעלתנות
X				רץ או מטפס במצבים בהם פעילות זאת אינה מתאימה	
	X			מתקשה לשחק או להשתתף בפעילות שקטה	
		X		מתנהג כאילו 'מופעל ע"י מסע'	
			X	מדבר באופן מוגזם	
X				עונה לפני שסיימו לשאול את השאלה	
X				מתקשה להמתין לתורו	
	X			נכנס ללא רשות לדברי או משחקי אחרים	
4	2	1	2	סיכום בעבור פעלתנות ואימפולסיביות	

מהו טווח קשב קצר?

מחקר עמדות מורים והורים

- הביקורת על מערכת האבחון של DSM-5: העדר סף ברור לתסמינים
- דוגמא מאחד הקריטריונים של ADHD ב-DSM – "לעיתים קרובות מתקשה להתמיד בקשב במשימה או משחק (כלומר, קושי להישאר מרוכז בשיעור, שיחה או קריאה ממושכת)"

מהו טווח קשב קצר?

מחקר עמדות מורים והורים

- המשתתפים: 54 הורים לילדים בגילאי כיתות ג'-ד' אשר הופנו למרפאת הקשב ולמידה בבית חולים תל השומר ו-47 מורים (ממוצע של 15.4 שנות הוראה) המלמדים כיתות ג'-ד'.
- התבקשו לסמן מהו משך הריכוז המינימלי המצופה לטעמם מילד בכיתה ג' או ד' – משך הזמן שפחות ממנו נחשב בעיניהם כלא מספיק.

סקר זמן קשב בקרב הורים ומורים

- נא סמן עבור כל אחת מהפעילויות המפורטות מטה מה הוא פרק הזמן המינימלי הרצוף המצופה מילד בכיתות ג'-ד' להתמיד.
- פרק זמן מינימלי הכוונה שפחות מפרק זמן זה ייחשב על ידך כלא מספיק, לא תקין או לא מתאים לגיל הילד.

שאלון זמן קשב

60	45	30	20	10	5	פעילויות בית ספריות
						1. להקשיב בשיעור (פרונטלי)
						2. להכין שעורי בית
						3. להעתיק מהלוח
						4. קריאה דמומה (עצמאית)
						5. למלא חוברת עבודה עצמאית
						6. עבודה קבוצתית בכיתה
						7. השתתפות בדיון בכיתה
						8. להקשיב בטקסים בבית ספר

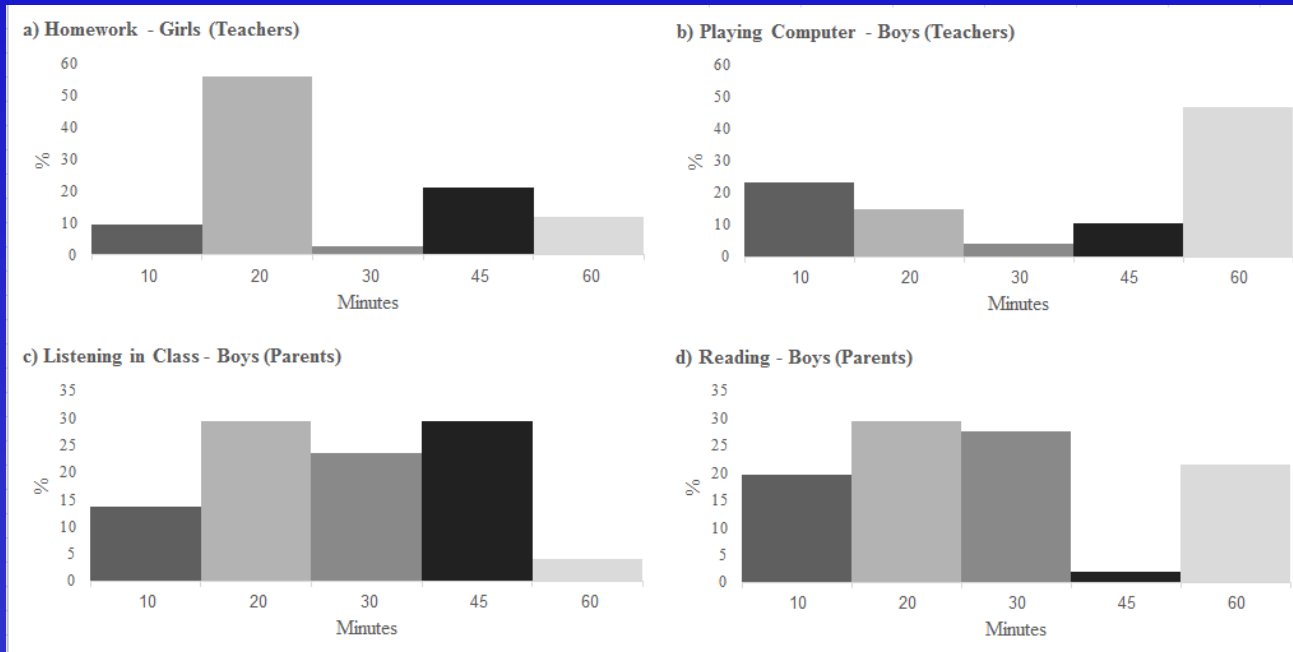
שאלון זמן קשב

60	45	30	20	10	5	פעילויות פנאי
						1. לצייר או ליצור
						2. משחק כדור בהפסקה
						3. להקשיב בהצגה
						4. צפייה בטלוויזיה
						5. משחק במחשב
						6. משחק קופסא (כגון דמקה, מונופול)

תוצאות

שעורי בית (בנות)
הערכת מורים

לשחק במחשב (בנים)
הערכת מורים

הקשבה בשיעור (בנים)
הערכת הורים

קריאה (בנים)
הערכת הורים

תוצאות סקר זמן קשב

הורים בנים	הורים בנות	מורים בנים	מורים בנות	
29.5 (13.9)	36.0 (15.0)	20.4 (7.9)	23.4 (7.8)	הקשבה פרונטלית
29.9 (18.1)	37.0 (19.7)	15.7 (9.2)	21.5 (11.2)	קריאה דמומה
33.9 (17.4)	42.3 (18.1)	32.3 (10.9)	36.4 (11.5)	שעורי בית
53.4 (14.9)	52.6 (14.2)	42.3 (16.2)	43.7 (14.4)	צפייה בטלביזיה
52.5 (15.4)	52.2 (14.1)	42.4 (18.3)	40.0 (16.4)	לשחק במחשב
44.7 (18.7)	29.4 (17.6)	42.3 (12.9)	25.1 (13.9)	משחק בכדור

מסקנות

- קיימת שונות גדולה בקרב הורים ומורים בנוגע למינימום זמן הקשב המצופה מילדים בכיתות ג' וד'.
- זמן הקשב המצופה לפעילויות פנאי גבוה בהרבה מאשר לפעילויות לימודיות.
- ציפיות ההורים לזמן קשב היו גבוהות יותר מאשר ציפיות המורים.
- הציפיות מבנות גבוהות יותר מאשר מבנים לגבי קשב במשימות אקדמיות.

מסקנות

- העדר הגדרה מדויקת ב-DSM של זמן קשב מצופה מהווה נקודת חולשה בעיתית באבחנת ADHD שכן אבחנת ADHD מתבססת בעיקרה על דיווחי הורים ומורים.
- הקריטריונים האבחנתיים של מספר הפרעות פסיכיאטריות של הילדות כולל ADHD ואוטיזם מעורפלים יותר מאשר של אבחנות אחרות כגון דיכאון או סכיזופרניה.

תורשתיות של ADHD ושל תגובה לטפול תרופתי ל-ADHD

- תאור מקרה:

שי ילד בן 8 מגיע למרפאתך להערכה של ADHD. לשי אחות בת 13 מחוננת עם הפרעת קשב ללא הפראקטיביות שלא מטופלת תרופתית ו"מסתדרת". אח בן 15 עם הפרעת קשב שמטופל במשך השנים בתכשירי ריטלין שונים עם תגובה טובה אך עם תופעות לוואי של חוסר תאבון ודכדוך.

- שאלות ההורים:

– האם יש נטייה גנטית ל-ADHD?

– האם קיימת נטייה גנטית לתגובה לריטלין ולסכון לפתח תופעות לוואי?

ADHD היא הפרעה עם נטייה גנטית חזקה

- נטייה משפחתית-
- הסיכוי של אח של ילד עם ADHD ללקות ב-ADHD הוא פי 4 (כ-25%).
- בילדים מאומצים עם ADHD יש שכיחות יתר של ADHD אצל ההורים הביולוגים ולא אצל ההורים המאמצים.
- מחקרי תאומים מצביעים שתורשתיות ADHD 80%
ADHD בשני התאומים:
 - ב-80% מתאומים זהים
 - ב-40% מתאומי אחווה

קשר בין בני משפחה בעלי ADHD בתגובה לטפול בריטלין (יעילות ותופעות לוואי)

קורלציה (מתאם)		
P-value	r	קשר בין בני משפחה במידת השיפור הקליני בסמפטומי ADHD
0.03	0.61	קשב
<0.0001	0.86	היפראקטיביות/אימפולסיביות
<0.0001	0.81	כללי (קשב + היפראקטיביות)
0.01	0.91	שיפור בהתנהגויות המתריסות
		קשר בין בני משפחה בסיכון לתופעות לוואי
<0.0001	0.90	TOTAL תופעות לוואי-
<0.0001	0.81	ירידה בתאבון
<0.0001	0.85	דכדוך(לא מגלה עניין באחרים, עצוב, נוטה לבכות)

מחקר- ניסיון טיפולי במתבגרים

עם הפרעת קשב

- מרפאת הקשב ולמידה מגייסת מתבגרים למחקר לטיפול בהפרעת קשב על ידי תכשיר טבעי הנקרא מתדוקסין, המבוסס על נגזרת של ויטמין B6.
- במחקר הנוכחי אנו מגייסים בני נוער בגילאים 13-18 שנים, אשר מאובחנים עם הפרעת קשב ללא היפראקטיביות משמעותית (ADHD- Inattentive type).
- **מה מקבלים במחקר:** (1) אבחון מקיף שכולל מבחנים קוגניטיביים ומבחני קשב (TOVA), בדיקה פסיכיאטרית ונוירולוגית מקיפה הנבדק יקבל דו"ח מסכם של תוצאות בדיקות אלו.
- (2) הנער/ה וההורים יקבלו תשלום של 1500 ש"ח על ביטול הזמן והוצאות הנסיעה זאת במידה וישלים את 3 הפגישות של המחקר
- (3) הנבדק יקבל מנה חד פעמית של התרופה הטבעית (מתדוקסין) או פלצבו. נבדוק את ההשפעה של התכשיר על תפקודי הקשב והלמידה
- **מה הדרישות מהמשתתף:**
- (1) הגעה ל 3 פגישות בהפרש גמיש של 4-10 ימים בין פגישה לפגישה.
- (2) במהלך הפגישות יבצע הנער/ה את ההערכות שצויינו וגם 4 בדיקות דם.
- (3) יש צורך להימנע מנטילת טפול תרופתי להפרעת הקשב שבועיים לפני התחלת המחקר וכ-10 ימים לאחר התחלת המחקר.
- מועמדים או שאלות להפנות אל מור בר:

או mor_bar@hotmail.com או 054-745-1992